

BOSHLANG'ICH SINIF O'QITUVCHILARIDA ONA TILIDA O'QITISHNI TAKOMILLASHTIRISH

Tursunova Saida Baxtiyor qizi

Jizzax Davlat Pedagogika Inistituti magistri

Annotatsiya: Maqolada boshlang'ich sinf o'qituvchilarida ona tilida morfemikani o'qitish dolzarb masalalari, ahamiyati, maqsadi va vazifalari haqida so'z yuritiladi va undan tashqari boshlang'ich sinflarda uning qay tartibda o'tilishi haqida ma'lumot berilgan.

Kalit so'zlar: ona tili, morfemika, qo'shimcha, so'z yasalishi.

Fanning asosiy maqsadi – bo'lajak o'qituvchilarga o'zbek tilining morfemik xususiyatlari, tildagi ahamiyati, imlo qoidalariva grammatik qurilishi yuzasidan nazariy bilim berish, o'quvchilarning og'zaki va yozma nutqini o'stirish va savodxonligini oshirish, takomillshatirish yuzasidan amaliy malaka hosil qilishdir.

Fanning vazifasi – o'quvchilarni nazariy bilimlar, amaliy ko'nikmalar, boshlang'ich sinflar ona tili ta'limi jarayonlarga uslubiy yondashuv hamda ilmiy dunyoqarashini shakllantirishdan iborat

Fanning o'qitishdan maqsad – o'quvchilarda ona tili fanining mazmuni va vazifalari, o'qitish usullari, ta'limiy vositalar bilan tanishtirish va ularni ta'lim jarayoniga tatbiq etish bo'yicha bilim, ko'nikma va malakalarni shakllantirish hamda amaliyotga tatbiq etish ko'nikmasini hosil qilishdan iborat.

Mazkur fan dasturi umumiy tilshunoslik fani haqida qisqacha ma'lumot, o'zbek tili leksikologiyasi, morfomekasi, frazeologiyasi, leksikografiyasi, hozirgi o'zbek adabiy tilining lug'at tarkibi, fonetik tizimi, grafikasi, orfografiyasi, orfoeipiyasi, grammatik qurilishi, morfologiyasi, sintaksisi, putnktuatsiyasi, o'zbek tili uslublari, bolalar adabiyoti haqidagi ma'lumotlarni qamrab olgan.

Ona tili fanini chuqur o‘rganish uchun falsafa, tarix, etnografiya, adabiyotshunoslik fanlaridan xabardor bo‘lish talab etiladi. Tilning rivojlanish tarixi millat tarixi bilan chambarchas bog‘liqdir. Tilning lug‘at boyligida yuz beradigan o‘zgarishlar jamiyat, xalq tarixida yuz bergan o‘zgarishlar asosida amalga oshadi.

Badiiy adabiyot adabiy tilni yangiliklar bilan boyitish uchun juda katta ahamiyatga egadir, shuning uchun talabalarni til muammolarini hal qilishda badiiy adabiyotgatayanishga o‘rgatish lozim.

Ona tili fanining amaliy ahamiyati quyidagilar bilan xarakterlanadi:

Har bir inson, ayniqsa, ziyoli inson o‘z ona tilining imkoniyatlaridan mumkin qadar unumli foydalana bilishi kerak;

On tili har bir millat sifatida farqlantiradigan, shakllantiradigan buyuk ne‘mat eaknligini tushuntirishimiz kerak;

Ona tili fani milliy til va uning tarkibiga kiruvchi adabiy tilning an‘anaviy vazifalaridan tashqari, kompyuter lingvistikasining keng imkoniyatlarini hayotga tatbiq etishda katta rol o‘ynaydi.

K.D.Ushinskiy boshlang‘ich maktab o‘quv fanlari tizimida ona tiliga katta ahamiyat berib, uni markaziy vayetakchi fan hisoblaydi. “Ajoyib o‘qituvchi bo‘lgan ona tili bolaga ko‘p narsani o‘rgatadi. Bola ikki-uch yil ichida shuncha ko‘p narsa o‘rganadiki, ko‘p narsa bilib oladiki, yigirma yil qunt bilan metodik jihatdan juda to‘g‘ri o‘qiganda ham uning yarmicha o‘rgana olmaydi. Ona tilini ulug‘ pedagogligi ham ana shundadir”, – deydi. Shuning uchun ham boshlang‘ich sinflarda ona tilini o‘rganishga katta ahamiyat beriladi.

Ona tili – nutq, o‘qish va yozish sohasidagi ko‘nikma va malakalar o‘quvchilar o‘quv mehnatining zaruriy sharti va vositasi hisoblanadi. Bola o‘qish ko‘nikmalarini egallash bilan birinchi navbatda, o‘z ona tilini o‘rganishi zarur. Chunki ona tili bilimdonlikning, aql-idrokning kalitidir. Ona tili boshqa fanlarni o‘qitish vositasi hamdir, jamiyat tarixi ham, tabiiy fanlar ham ona tili yordamida o‘rganiladi. Demak, ona tili bolaning umumiy kamol topishida ham, bilim va mehnatga havasini uyg‘otishda ham alohida rol o‘ynaydi.

Til muhim tarbiya vositasidir. Badiiy adabiyotlarni, gazeta, jurnallarni o'qigan bola o'zida eng yaxshi xislatlarni tarbiyalab boradi. Muomala madaniyatini egallaydi. Ona tili boshlang'ich sinfda asosiy o'rinni egallar ekan, har bir o'quvchida ona tiliga qiziqish va muhabbatni tarbiyalash zarur.

Boshlang'ich sinflarda ona tili mashg'ulotlari turi va mazmuni quyidagilarni o'z ichiga oladi:

1. O'qish, yozuv, grammatik materialni o'rganish, kuzatishlar hamda o'quvchilarning ijtimoiy faoliyatlari bilan bog'liq holda ularning og'zaki va yozma nutqini o'stirish.

2. Birinchi sinfga kelgan bolalarga savod o'rgatish, ya'ni ularni elementar o'qishva yozishga o'rgatish, bu kamchiliklarni malakaga aylantirish.

3. Adabiy til normalarini, ya'ni imloviy va punktuasiyasi savodli yozuvni, orfoepik to'g'ri talaffuzni o'rganish nutq va uslubiy elementlarni egallash.

4. Grammatika, fonetika, leksikadan nazariy materiallarni o'rganish, tildan ilmiytushunchalarni shakllantirish.

5. O'quvchilarni o'qish va grammatika darslari orqali badiiy, ilmiy-ommabop va boshqa adabiyotlar namunasi bilan tanishtirish, ularda adabiy asarni idrok etish ko'nikmasini hosil qilish.

Bu vazifalarning hammasini boshlang'ich sinflarda ona tili fani hal etadi va boshlang'ich sinflar ona tili dasturida aks etadi. Dastur davlat hujjati bo'lib, unda o'quv fanining mazmuni va hajmini shuningdek, shu fandan bilim, ko'nikma va malakalar darajasiga qo'yilgan asosiy talablarni belgilaydigan bo'ladi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. Jamolxonov H Hozirgi o'zbek adabiy tili Oliy o'quv yurtlari uchun darslik. Toshkent 2013
2. Rahimov S, Umurqulov B Hozirgi o'zbek adabiy tili Darslik Toshkent. 2003